

БӨЛІМ: ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ

Алаш Орданың Қазақстан тәуелсіздігіне дейін: идеялардың дәйектілігі

ЖАРИЯЛАНДЫ
25.02.2019СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/54189/>

АННОТАЦИЯ / АҢДАТПА

Алаш Орданың Қазақстан тәуелсіздігіне дейін: идеялардың дәйектілігі
Ерлан Русланұлы Баймағамбетов

Алаш Орданың Қазақстан тәуелсіздігіне дейін: идеялардың дәйектілігі

Бүгінде ел қоғамның тарихи сана-сезімін жандандыруға тырысып жатыр. Өз халқыңыз бен еліңіздің тарихын біліп, сіз өткен ғасырдың соңында жиналған тәуелсіздіктің ерекше құндылығын түсіне бастадыңыз. Қазақ халқының тарихы

«Алаш» және қазақ басшылығының, ғылыми және шығармашылық интеллигенция өкілдері қазақ мемлекеттілігінің негізін қалады. Бүгін білместен, біз 1920-шы жылдардың басында Алаш Орда қатысушылары шекарасын кесіп өтетін осы мемлекетте өмір сүріп жатырмыз. Алаш көшбасшылары Орталық Азияның ұлттық-аумақтық делимитациясына және қазақ жерін біріктіруге белсене қатысты. Алаш интеллигенциясының өкілдері А.Бөкейханов, А.Байтұрсынов, М.Дулатов, А.Беремжанов, М.Шокай, Ж. Ақпаев, М.Тынышпаев, А.Ермеков, сондай-ақ ұлттық коммунистер С.Ходжанов, Т.Рысқұлов, С. Мендешев, С.Сейфуллин, С.Асфендияров, С.Садвокасов, Н.Нұрмақов және т.б. қазақ жерінің тұтастығын қамтамасыз ету үшін барлық күш-жігерін жұмсады.

Бұл ұрпақтың қазақ зиялылары өз заманының дүниетанымын қалыптастырған жоғары импульс және жанқиярлық адамдар еді. Олар біз үшін, замандастарымыз, моральдық, шыншылдық және ұлттық және азаматтық борышына шын берілгендіктің шынайы сөзсіз мысалы. 1890 жылы көктемде Санкт-Петербург империялық орман институтына кірген кезде де, жазушы Әлихан Бөкейханов: «Өзгелерге зұлымдық тілеу — өзіңді істеу керек, өйткені біз және басқалар табиғатта табиғат үстінде билік ететін адамзат деп

есептейміз», — деп жазды. ақылсыз және жалғыз өмір жоқ. Ең күрделі нәрсе — ақыл-ой мен байлыққа жету мүмкін емес, жан-жақты, жалпыға ортақ білімге ғана тән жоғары моральге жету мүмкін емес, біз өзіміздің жанымыз бен денемізге ешкімге зиян келтіргенде ғана сезінеміз ».

Кейінірек Алаш-Орда көшбасшысы Әлихан Бөкейханов: «Мен өзімнің ішкі істеріммен өмір сүріп, тыныс аламын, өмір сүріп жатырмын, оның тағдыры бәрінен де жақсы ... Мен қандай жағдайды білмеймін, жақсы ұйықтамаймын». «Алаш» қозғалысының көшбасшылары қазақтардың мемлекеттілігін сатып алу үшін күрескен. «Біздің мақсатымыз — адамдарға өз тағдырын шешуге мүмкіндік беру. Тек автономияға қол жеткізу арқылы адамдар тағдырды өз қолына алады », — деп атап өтті Жанша Досмұхамедов.

«Алаш» партиясын құрудың басты мақсаты — қазақ халқының тағдыры, тәуелсіз мемлекеттің құрылуы, аумағы мен мемлекеттік байлығына ие басқа да дамыған жоғары мәдениетті халық », — деді Әлімхан Ермеков.

Қазақ зиялылары Жапония сияқты дамыған Азия елдеріне сәйкес халықтың даму деңгейін көтеруге тырысты. Одан кейін олар жапондық тыңшылық туралы айыптап, «жапон агенттері» деп жарияланды. 1904 жылдың 23 қазанында Санкт-Петербург әскери-медициналық академиясының студенті Халел Досмұхамедов Гурьев ауданының тұрғыны, Қазан ветеринария институтының студенті Губайдолль Бердідиевке:

«... Сіздерден басқа, ондаған немесе тіпті жүздеген қырғыздар жоғары білімді алып отыр деп ойлағанда, сіз бұл адамдар жұмыс істеуге, прогреске қол жеткізуге қабілетті екеніне және бір кездері әлемдік үстемдіктің ол екінші Жапония бола алатын құрметті орындар ... «

Алаш көшбасшылары халықтың ұлттық өзін-өзі тануын мемлекеттік деңгейге көтерді. Алаш партиясы сол кездегі қоғамның проблемаларын шешу бойынша бірқатар шаралар әзірлеген қазақтардың алғашқы саяси ұйымы болды. Алашмидиевтердің басты идеясы халықтың бірлігі болды және бұл ұран бүгінгі күні өзекті болып табылады. Сол уақыттағы өте төтенше жағдайлар кезінде Алашординцы адамдар айрықша икемділікті көрсетті, сонымен бірге олар принципалды саясаткерлер болды. «Алаш» қозғалысының негізгі міндеті — халықтың ұлттық өзін-өзі басқару құқығын қолдау, мемлекеттік өзін-өзі

басқару жүйесін құру және озық халықаралық тәжірибені пайдалана отырып, қазақстандық қоғамды жаңғырту.

«Тарих ағымы» кітабында Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаев Алаш Ордасының фигураларының еңбегін сипаттады: «XX ғасырдың басында ұлттық біріктіру идеясын жетілдірген рухани және интеллектуалды элита қазақтың ұлттық идеясын дамыту міндетін алды. ... Біздің ұлттық тарихымызда ұлттық саяси ұйымды құру фактісі толығымен жүзеге аспады. Сонымен қатар, «Алаш» партиясының басшылары ұсынған көптеген ережелер бүгінгі күннің маңыздылығын сақтайды. Бұл ұлтшылдық емес, отансүйгіштік ұйым емес, ол қазақстандық қоғамды біртіндеп өзгеру және оның қазіргі заманғы шындыққа бейімделуі болды ».

Белгілі болғандай, тарих Алаш партиясына, Алаш автономиясына және оның үкіметі Алаш Ордаға қазақ халқының барлық топтарының бірлігі негізінде қазақ мемлекеттілігін құру және нығайту бағдарламасын жүзеге асыруға мүмкіндік бермегені белгілі. Мемлекеттің таптық сипатын жоққа шығарып, зорлық-зомбылықты қабылдамау, Алаш көшбасшылары қоғамдағы бір сыныптың диктатурасына қарсы тұрды. Кеңес өкіметінің оны мойындауға мәжбүрлеген қазіргі жағдайында, алешевиктің мемлекеттік аппаратта жұмыс істеу туралы ұсынысын қабылдап, Алаш Орданың бұрынғы басшылары Кеңес үкіметін ұлттық мазмұнды, байырғы халықтардың мүдделеріне жақындатуға тырысты.

«Алаш» фигуралары әлеуметтік, гуманитарлық және жаратылыстану ғылымдарын терең білетін жоғары білімді адамдар, шынайы ғалымдар еді. «Алаш» қозғалысының көптеген көшбасшылары құқық қорғаушылар, саяси және қоғам қайраткерлері ғана емес, сонымен қатар ірі ағартушылар, публицистер, газет және журнал баспалары, ойшылдар, ақындар, ағартушылар, ғылыми зерттеулердің авторлары, кітаптар мен оқулықтар. Алашмидиандар мен рухани қазақ зиялылары мен суретшілері өздерінің ұлттық негіздерінде шектелмеген, керісінше — олар терең білімді адамдар, әр түрлі оқшауланған жан-жақты талантты, ашық, бөтен адамдар еді. Өйткені олардың көбі Ресейдің озық оқу орындарын, сондай-ақ бірқатар шетелдік және шетелдік оқу орындарын (Германия, Польша, Түркия және т.б.) бітірді. Олар Алаш-Орданың үкіметінің баспасөз органдарын — жарқын публицистер болды, түрлі-түсті газеттер мен журналдар шығаруды ұйымдастырды. «Алаш» фигуралары ғасырлардан бері туындаған құбылыстар болды. Олардың әрқайсысы маяк, халық үшін алау болатын.

Жақ жақындаған тарихты бағалай отырып, Кеңес дәуіріндегі барлық қарама-қайшылықтарды оның талассыз жетістіктері мен жетістіктерімен, жеңістерімен және

қайғыларымен, жеке және ұжымдық құқықтарды адамгершіліксіз бұзумен ескеру қажет. Қоғамның әлеуметтік бірлігі үшін күрес және жаңа идеологияны құру ұлттық сәйкестікті болдырмау және ұлттық мәдениеттің өзіндік ерекшелігін қалыптастыру болды. Қазақ зиялылары халық тарихын, мәдениетін және салт-дәстүрін зерттеу мен насихаттауда көп нәрсе жасады.

Алаш интеллигенциясының халыққа қызмет етудегі ең басты мақсаты — 1929 жылдың қаңтарында «Бұрын» түрмесінен «Орпа Хат» (Хатқа хат) тарихындағы белгілі хаттарында: Міржақып Дулатов: , зұлым адамдарға осы құл позициядан қашу үшін ... Мен саяси саладағы оқиғаларды уақытында болжай аламын деп ойламаймын; қазір Кеңес өкіметіне қарсы күрес ретінде ұсынылған нәрсе — тек қазақ халқының тәуелсіз, тәуелсіз, бақытты екенін көргісі келеді ».

«Біздің ұрпақтарымыз бостандығымызды таңдайды», — деп Алаш басшылары армандаған. 1938 жылы Яш Түркістанның эмиграциядағы 100-жылдық мерейтойлық шығарылымын босатып, Мұстафа Шоқай өз арманына сеніп, өз халқына бірлік пен тәуелсіздікке шақырды: «... жер, халық арасында «. Тәуелсіздік жағдайында Мұстафа Шоқайдың керемет сөздері бүгінгі күні ерекше мағынаға ие: «Ұлттық еркіндік — ұлттық рухтың салдары. Ұлттық рух ұлттық бостандық пен тәуелсіздікпен өсіп, жеміс әкеледі » Алаштың армандары орындалады. ХХ ғасырдың басындағы қазақ интеллигенциясының ұрпақтарының идеялары мен идеалдары, ережелері мен қағидалары олардың құндылығын сақтап, бүгінгі күні сұранысқа ие. Ішкі және сыртқы қауіп-қатерлерге, уақыт өркениетінің құндылықтарына және ұлт мүдделерін қорғайтын уақыттың жаңа сын-қатерлеріне сәттілікпен қарсы тұру қазіргі ұрпақтың міндеті болып табылады. Әр уақытта жаңа міндеттер қойғанымен, «Алаш» идеялары елде түбегейлі өзгерістер кезеңінде өмір сүріп, өздерін еске түсіреді. Бұл: теңдік, әлеуметтік үйлесім мен бейбітшілік, ұлттың мәдени прогресі, меритократия, мемлекеттік тіл, тек элитаны ғана емес, сондай-ақ үкімет істеріндегі кең ауқымды тарту. Алаш көшбасшылары демократиялық, құқықтық, зайырлы, әлеуметтік мемлекет, үкімет пен өзін-өзі басқару жүйесі, президенттік институттар, парламентаризм, экономикалық, әлеуметтік және саяси жаңғырту идеяларын өз дәуірінің, еуропалық либералдық-демократиялық құндылықтар деңгейінде белгіледі. Өз уақытының контекстінде олар ұлттың сапалы жаңаруына, прогрестің серпілісіне шақырды. Бүгінгі күні 20-ші және 30-шы жылдардағы зиялы қауымның сол ұрпағы ар-намыс және батылдық тарихында белгілі. өткен ғасырдың. Қазіргі заманғы қоғамға инновациялық идеялар мен идеялық бағыттар қажет, олар өзіндік ойлауға және қораптан тыс әрекет етуге қабілетті көшбасшыларға қажет.

Енді тәуелсіздік жағдайында өткен ғасырдың және қазіргі заманның алғашқы қазақ зиялыларының идеялары арасындағы дәйекті қарым-қатынас байқалады. Ұлттық серпінділік стратегиясы тәуелсіз Қазақстанның Бірінші Президентінің бастамалары, идеялары мен іс-әрекеттерінде жалғасуда және мемлекеттің қоғамдық өмірінің барлық салаларына, мемлекеттің ішкі және сыртқы саясатына әсер етеді. 90-шы жылдардың басынан бастап Орталық Азия одағын құру идеясын ұсынған Нұрсұлтан Назарбаев өзінің сөйлеген сөзінде, Мұстафа Шоқайдың алдымен Орталық Азия мемлекеттерінің бірлігі идеясын ұсынғанын атап өтті. Ата-бабаларымыздың түркі халықтарының бірлігі туралы идеясы 2009 жылы құрылған түркітілдес мемлекеттердің Кеңесінің қызметінде жүзеге асырылуда.

Қазақ зиялылары ұлттық, ана тілінің тағдырына әрдайым мәдени, сонымен қатар ұлттың саяси атрибуты ретінде алаңдаушылық танытты. Мемлекеттік және басқа тілдерді дамыту мәселесі бүгінгі күннің өзінде егемен Қазақстан үшін маңызды. Сол кезде Ахмет Байтұрсынов басқа ұлттардың Қазақстанға ағып келе жатқандығы жағдайында «қырғыздардың (қазақ — Ж.К.) тәуелсіз өмір сүруі туралы мәселе бізбен бірге барлық даңқында өсіп келеді. Тәуелсіздігімізді сақтап қалу үшін біз барлық күштермен және ағартушылық және ортақ мәдениетімізбен күресуіміз керек. Мұны істеу үшін алдымен ана тілімізде әдебиеттерді дамыту керек. Өз тілінде сөйлейтін және өзінің әдебиеті бар ұлттың тек тәуелсіз өмірді талап ететінін ешқашан ұмытпау керек». А.Байтұрсынов «орыс мектептерінде және татар медреселерінде білім алған қазіргі қырғыз зиялылары қырғыз тілін елемей, орыс және татар тілдерінде сөйлесіп, бір-бірімен сөйлесіп жатыр» деген алаңдаушылық туғызды. ... Егер мұны қаламасақ, онда бұл мәселені түп тамырымен шешіп, одан кейін қырғыз тілі мен әдебиетін жетілдіру керек». Осы идеядан ол ешқашан бір қадамды қабылдамады.

Тоғызыншы және жиырмамыншы ғасырлар кезіндегі қазақ зиялылары. Көптілді. Алимхан Ермековтың немересі Олег Ермековтың айтуынша, оның атасы бес тіл білетін. Мұстафа Шоқай ағылшын, француз, неміс, поляк және түрік тілдерін орыс тілімен жақсы біледі.

. Алаш интеллигенциясының үкімет қызметкерлеріне қатысты ар-ұждан мен міндеттер қағидаттары талап етіледі. Осы уақытқа дейін Шоқайдың аппарат қызметкері, лауазымды адам туралы ойлары өте маңызды және біз үшін: «Ұлттық кадрлар» біз үшін бірінші кезекте халықтың кез келген бұйрығымен, бірақ ар-ұждан міндетіне сәйкес мемлекеттік қарызын орындайтын қызметшісі болып табылады». Қазіргі Қазақстандық мемлекеттік қызметтің өзекті міндеттерінің бірі меритократия қағидаларын бекіту болып

табылады. Алаш интеллигенциясының тарихынан тағы бір факт туралы бүгінгі менеджерлердің ұрпақтарына үлгі көрсететін мысал ретінде еске түсірмеңіз.

Алаштық белсенділерді қаншалықты ұзақ еске алсақ, әділдік, қайырымдылық және мейірімділікке деген сүйіспеншілік, әрқайсысымыз айналада болып жатқан оқиғалар үшін жеке жауапкершілікті көрсету қабілеті, жалақысы мен құнды байытудың азғырылуына қарсы тұрудағы сынақтарда біз кейде көңілі қалдыратын ащы сезімдерді сезінеміз. айналасында

XX ғасырдың басында туылған «Алаш» идеясы тәуелсіз Қазақстанның мүддесіне қызмет етуді жалғастыруда. Уақыт өтіп, жаңа ұрпақ пайда болады, бірақ алдағы онжылдықтар мен ғасырларда Алаш зиялы қауымының әлеуметтік идеясы мен рухани тәжірибесінің лайықты мұрасы қазақ халқының тарих толқынында қолдауы болады.

Тәуелсіздік мыңжылдықтың бағы. Еуропада құбылыс. Тәуелсіздік жаңа көзқарастың бастамасы және бірегей серпіліс, ежелден бері келе жатқан мәңгілік ел идеясының жалғасы. Қазақстанды азат етудің бірегей ерекшелігі — тарих. Бостандық үшін күрес — бұл күннің атымен және бостандықтың құтқаруымен гүлденген қазіргі заманның тарихы. Алаштың тарихы — бұл әңгіменің қызықты, жарқын дәуірі. Бұл ақылға қонымды және шынайы. Азат Республикасы — бұл демократиялық, зайырлы, құқықтық, өркениетті қоғам құруға және оны біртіндеп енгізуді көздейтін мемлекет. Біздің еліміз тәуелсіздіктің 20 жылдық тарихындағы ғасырлық өмір салты туралы үлкен тәжірибеге ие. Біздің өткеніміз жақсы белгілі, бүгін бізде жақсы болашақ бар. Үздіксіз, үздіксіз прогресс тарихында ұлттың құбылысы, құбылыстар, құбылыстар, құбылыстар, құбылыстар мен елдің тұлғасы қарастырылды. Алаш қозғалысы, Алаш халқы, Алаштың халқы, осы теңдестірілген тәсілдің арқасында елдегі секуляризммен тәжірибе жүргізе бастаған, ұлт үшін білім мен ғылымды, әдебиет пен мәдениетті дұрыс пайдалана алатыны анық. Сонымен қатар, Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев Н. Назарбаев былай деп жазады: «Алаш интеллигенциясы ... аталмыш атаулардың білім беру және азаматтық білім беру арналары бар. Оның ұрпақтары бүгінгі қазақ зиялыларына берілуге тиіс. ... Бұл біздің тарихымызда мәдениетіміздің басты кейіпкерлері » (« Тарих басында », Алматы: Атамұра, 1999). 2006 жылдың 26

мамырында Еуразия ұлттық университетінде. Л.Н. Мемлекет басшысы Гумилев: «Ғылымды басқарудың жаңа кезеңіне көшу — ғылыми мекемелерден зерттеу басқармасына өту»: «19-20-ші ғасырларда ұлы Абай ұлы әлемді құрды және көптеген алғышарттарды Алашорды әкелді. Олар халықтың өзіндік құндылығын арттыратын және олардың қазақтардың тарихи және тарихи ұмтылыстарынан асып түсетін идеяларды қалыптастыра алды» («Инновациялық білім мен білім беруді жетілдіру арқылы білім экономикасы» // Егемен Қазақстан, 2006 ж., 27 маусым). Соңғы жиырма жыл ішінде Алаш тақырыбы орыс тілінде меңгерілді. Бірнеше адамның жұмыстары қайтадан жарияланды. Осы мәселе бойынша ғылыми кітаптар жарияланды. Дегенмен, бұл тақырып әлі күнге дейін тәуелсіздік талаптары бойынша қаралуы керек. Бұл үшін бірнеше себептер бар. Ең алдымен маманның жоқтығы. Яғни, мұрағат пен мәтінмен жұмыс істей алатын ғалымдардың әлеуеті төмендейді. Екінші — қоғамдағы бейсаналық, бейсаналық тарихи интеллект үрдісі. Белгілі бір кезеңде мамандарды даярлау орта мектептің бағдарламасы емес, ғылыми мектептің бағдарламасына қарағанда анағұрлым лайықты. Сондықтан кейінгі жылдарда мұра қорын және мәтіндік топтарын зерттеуге елемеу және немқұрайлылық Алаш тақырыбын зерттеуге зиян келтірмейді. Тарихи санада құтқарылу — тәуелсіз мемлекеттің аяқталуы. Жаңа қоғамды құру үшін тәуелсіз мемлекет өз тарихына немесе тарихына принципті көзқарасты ұстануы керек. Қатеден — сабақ жақсы үлгі болуға тиіс. Алаш — символдық сөз. Алаш — ұлттың ұраны. Алаш — қазақстандық қоғамның, білім мен ғылымның тәжірибесіндегі инновациялар мен жетістіктердің жарқын жүзі, керемет ізденіс, адалдық және тәуекел.

Осы тұрғыдан алғанда, мысалы, Алаш құбылысының қазақстандық қоғам үшін маңыздылығы — тәуелсіздік пен қауіпсіздікпен тікелей байланысты оқиғалардың кешені. Қазіргі заманғы қоғамның рухани дамуы әртүрлі, көп қырлы құбылыс. Президенттің және елшіліктің мәдени мұрасы арқылы тәуелсіз мемлекеттің тарихи жадысын жаңғырту және нығайту; қазақ тілінің дамуы Қазақстан халқын біріктіретін құбылыс ретінде; Жаһандану, жаһандану, мемлекеттің ұлттық құндылықтарға жаңа серпін беру сияқты маңызды мәселелерге қатысуы мемлекеттің иеліктену жолын айқындайтын және басқаратын фактор болып табылады. Алаш идеясы ХХ ғасырдың

басында Қазақ ұлттық мемлекет идеясы болды. Алаш қозғалысы рухани және мәдени кеңістікте Еуропадағы дамудың жетекші бағыты болды, ал Қазақстандағы өзіндік ерекшелігі мен шығармашылығын сақтап қалды. Тарихты білетін және халықтың қазіргі жетістіктеріне жауап беретін елшілер, Алаштың мүдделері мен идеяларына адалдық әрдайым Қазақстанның саяси және рухани өркендеуі мен өркендеуінің барометрі болады деп есептейді. 2008 жылдың 26 маусымында үкімет Алаш қозғалысы туралы арнайы жарлық шығарды. Бұл елдің қарызы мен тарихын анықтайтын ауқымды құжат. 2007 жылдан бастап (Алаштың 90 жылдығына орай) еліміздің орталық қалаларында бірнеше ғылыми-практикалық семинарлар, дөңгелек үстелдер және конференциялар өткізілді. Күні басында Астана қаласы ел беделін және рухын көтерді. Биылғы жылы елдік деңгейде Алаштан және Алаш, Батыс Қазақстан (Жоспит), Шығыс Қазақстан (Семей), Астана және Алматы қалаларында ғылыми кездесулер өткізілді. Отандық баспасөзде Алаш тарихымен және білімімен байланысты мыңдаған мақалалар мен сұхбаттар жарияланды. Ғалымдар кітаптар мен монографиялардың бұл жинағын шектеусіз әзірледі. Радио және теледидар бас тартпады. Шетелдік отандастар осы тарихи Алаш үшін арнайы электронды сайттарды қайта құрды. Сонымен қатар Алаш тұжырымдамасы қоғамда құнды болды. Ол ел, бірлік, бірлік және адалдық сияқты бірқатар құндылықтарды біріктіреді. «Алаш Алаш, Алаша хан», «Алты алаш», «Алты сандық алаш» және «мың алаш» фразасы ежелден бері елімізде қолданылған. Сондай-ақ бізде келесідей идея бар: «Бізге ағаштар қажет, біздің ұранымыз — Алаш». Нәтижесінде Алаш қазақтың этнонимі үшін синоним болып табылады, бұл қазақ халқының сөзі және бүгінгі күні бұл деңгей де түсінікті. Лингвистикалық негіздер тұрғысынан аланы тамырында «ал» сөзі ежелгі түрік сөзі, өрт, қызыл, арыстан дегенді білдіреді. Мысалы, Алтай, Алау, Қызғылт, Салмон, Албар, Аламан, Альпі, Алқап, Алтай және т.б. Бұл сөздер «өрт» (күш, күш, энергия, ынта, жылу, жер сілкінісі) түсінігіне негізделген. Отандық зерттеушілер Шоқан Уәлиханнан Алаш тұжырымдамасын зерттеген. Шоқан қазақ және тұңғыш түсініктерді біріктіреді («Қазақ халқының басы немесе шкаф ...»), деп жазады: «Уран мен уранның әр түрлі түрлері бар. Уранның арабына жатқызылуы мүмкін. Алаш — мемлекеттің мемлекеттік нышанының символы екені анық. XX ғасырдың басында Ә.Бөкейхан басқарған ұлттық көшбасшылар Алашты партия мен үкіметке (ұлттық кеңесті) қабылдады, біздің өркениет тарихымыз үшін маңызды Алаш қозғалысы кезінде қазақтың ұлттық идеясының іргетасы болған Алаш қозғалысы кезінде алаш қозғалысы 1917 жылы пайда болған емес, бұл қазақ саяси және демократиялық қозғалысының жалпы атауы. Ғалымдардың бастамасы туралы пікір бар, 1902-1903 жылдардағы анти-христиан қозғалысы, 1905 жылы Қарқаралыдан екінші өтініш, ал 1917 жылдың ақпанында басталды. Біздің ойымызша, орыс отаршылдықтың тарихи негізі қазақ жерінде күрделі кезең, бұл — жан-жақты қарастыру. Алаш қозғалысынан басқа, Ресейдің әртүрлі саяси партияларындағы Алаш басшыларының қызметіне назар аударуға болмайды. 1917 жылы «Алаш» партиясын құру және Алаш Орда басылымы осы қозғалыстың қозғалысы болды. «Алаш» партиясы болсақ, бұл 1917 жылғы 21-26 шілде

аралығында Орынбордағы ІІ Бүкілқазақстандық конгрессте құрылған алғашқы қазақстандық ұлттық демократиялық партия. Бүгінде бұл бағыт «әлеуметтік либерал». Партиялық бағдарлама үстіміздегі жылдың 21 қарашасында қазақстандық газетінде жарық көрді. Бағдарламаның құрылымы «Мемлекеттік», «Жергілікті еркіндік», «Негізгі заң», «Дін», «Сот билігі», «Елді қорғау», «Салық», «Жұмысшылар», «Ғылыми білім» принциптеріне негізделген. Алаштың демократиялық және заңдық сипатта екендігі айқын, партиялықтар елдегі істерге, халықаралық қарым-қатынасқа адалдықтарын білдірді. 1930 және 1937 жылдары ұлтшылдарды өлтіргенде, олар осы партияның құрамына кірді

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.